

УДК 657:338:340

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.4.28>

JEL Classification: M10, M40, H50, Q00, K10

Брик М.М.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0861-9057>,
Нововолинський навчально-науковий інститут
економіки та менеджменту,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль,
Петрук А.Р.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за*
спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6700-2879>,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль,
Шнурко А.М.,
старший викладач кафедри управління та адміністрування,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4527-6831>,
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ

ОБЛІКОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ПЕРІОД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Bryk M.M.,
can.d.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor at the
department of fundamental and special disciplines,
Novovolynsk Education and Research Institute
of Economics and Management
of West Ukrainian National University, Ternopil
Petruk A.R.,
candidate for the third level of higher education
“Doctor of Philosophy” in specialty 071 “Accounting and Taxation”,
West Ukrainian National University,
Shnyrko A.M.,
senior lecturer at the department of management and administration,
State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk

ACCOUNTING AND LEGAL REGULATION OF AGRICULTURAL BUSINESS ACTIVITIES DURING THE PERIOD OF EMERGENCY SITUATIONS

Постановка проблеми. Українське сільське господарство посідає провідне місце в національній економіці, оскільки від його ефективності залежить загальна стабільність та темпи розвитку держави. Водночас навіть високоефективні аграрні підприємства залишаються вразливими до ризиків, що виникають у результаті надзвичайних ситуацій. Тому якісне нормативно-правове регулювання діяльності аграрного сектору та коректне ведення обліку в умовах кризових подій є визначальними чинниками забезпечення його стійкості та своєчасного відновлення виробничого потенціалу.

* Науковий керівник: Чорна Н.П. – д-р екон. наук, професор

Проблематика нормативно-правового забезпечення аграрного бізнесу та ведення обліку в умовах надзвичайних ситуацій пов'язана з необхідністю оперативної та ефективною адаптації сільськогосподарських підприємств до непередбачуваних подій – природних катастроф, епідемій, політичних чи економічних криз. Недосконалість законодавчої бази, недостатня взаємодія між уповноваженими органами та слабка підготовленість підприємств можуть спричинити суттєві матеріальні та кадрові втрати. Чинні правові механізми не завжди забезпечують належний рівень захисту інтересів аграрного сектору в екстремальних умовах, що зумовлює потребу в модернізації й адаптації законодавства до новітніх викликів та загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрний сектор є однією з найбільш уразливих сфер національної економіки, оскільки перебуває під постійним впливом різноманітних ризиків: природно-кліматичних катастроф, епідемій, економічних криз та інших зовнішніх чинників, здатних суттєво порушити його стабільне функціонування. Значний науковий інтерес викликають питання нормативно-правового забезпечення діяльності аграрних підприємств та організації бухгалтерського обліку в умовах надзвичайних ситуацій. Розробці цих проблем присвячені праці багатьох вчених, серед яких: Д. О. Грицишен [1], В. А. Дерій [2], Т. П. Добрунік [3], В. В. Євдокимов, В. В. Єрмоленко, Г. С. Корнієнко [4], М. В. Корягін, Ю. О. Лупенко [5], В. М. Метелиця, О. Л. Міклуха [6] та інші дослідники. У їхніх наукових роботах розкрито особливості реагування аграрного сектору на надзвичайні ситуації, роль державної підтримки, проблематику обліку збитків та організації відновлювальних заходів.

Разом із тим, попри значну кількість напрацювань, низка важливих аспектів залишається недостатньо розробленою. Зокрема, потребують подальшого дослідження:

– відсутність цілісного механізму нормативно-правового регулювання аграрної діяльності саме в умовах надзвичайних ситуацій, оскільки чинне законодавство містить лише окремі, несистемні положення;

– недостатня методологія організації бухгалтерського обліку для фіксації збитків та витрат на відновлення, що ускладнює формування достовірної облікової інформації під час криз;

– нестача уніфікованих стандартів документування надзвичайних подій, що створює суперечності при отриманні компенсацій та державної підтримки;

– недостатня інтеграція інформаційно-аналітичних систем у процеси управління аграрними підприємствами під час надзвичайних ситуацій;

– обмежені дослідження щодо стратегій підвищення стійкості малих і середніх аграрних підприємств, які, попри уразливість, демонструють кращу адаптивність у кризових умовах.

Отже, наявні наукові напрацювання формують важливе теоретичне підґрунтя, проте не забезпечують комплексного вирішення проблем нормативно-правового регулювання та обліково-аналітичної підтримки діяльності аграрних підприємств у надзвичайних ситуаціях. Саме ці прогалини визначають актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності аграрного бізнесу й організації обліку в умовах надзвичайних ситуацій. У роботі передбачається розгляд основних законодавчих актів, що регулюють функціонування аграрного сектору під час кризових подій, зокрема природних катастроф, епідемій та економічних потрясінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрне законодавство в Україні сформувалося як окрема галузь правової системи й охоплює сукупність нормативно-правових актів, що регулюють аграрні правовідносини. Йому притаманний комплексний характер, оскільки діяльність у сільському господарстві охоплює широкий спектр суспільних відносин, які регулюються нормами різних галузей права – цивільного, земельного, трудового, адміністративного, кооперативного, фінансового та інших.

Незалежно від того, у які саме правовідносини вступає суб'єкт аграрного виробництва, він має враховувати вимоги, пов'язані з використанням земельних ресурсів, а також ризики, притаманні сільськогосподарській діяльності. Ці ризики визначаються низкою об'єктивних чинників, що не піддаються контролю з боку людини: погодними та кліматичними умовами, природними явищами, біологічними особливостями розвитку рослин і тварин, тривалим розривом між процесом виробництва та отриманням результату, повільною оборотністю капіталу, сезонністю робіт тощо.

Усі зазначені фактори відображають специфіку сільськогосподарського виробництва, яка й зумовлює підвищену увагу держави до окремого правового регулювання аграрної сфери. Це проявляється у значному масиві спеціальних нормативно-правових актів, що формують аграрне законодавство [7].

Сучасний аграрний сектор є одним із ключових елементів економічних систем багатьох держав, забезпечуючи продовольчу безпеку та стабільне постачання населення необхідними ресурсами. Водночас аграрний бізнес залишається вразливим до широкого спектра загроз, серед яких – природні катаклізми, епідемії, економічні кризи та інші фактори, що ускладнюють його стабільне функціонування. За таких умов особливого значення набуває ефективне нормативно-правове регулювання, яке сприяє підвищенню стійкості та швидкому відновленню діяльності підприємств [8].

У більшості країн існує комплекс нормативних актів, спрямований на врегулювання функціонування аграрної сфери. Ці документи визначають правила землекористування, регулюють процеси виробництва та збуту продукції, встановлюють особливості оподаткування та механізми фінансового контролю.

Надзвичайні події – такі як стихійні лиха (повені, посухи, землетруси), економічні потрясіння чи спалахи небезпечних захворювань рослин і тварин – здатні суттєво порушити діяльність аграрних підприємств. До найбільш поширених наслідків належать втрата врожаю через несприятливі погодні умови, масова загибель поголів'я внаслідок хвороб, розрив логістичних ланцюгів через економічні труднощі. Такі фактори можуть спричинити значні фінансові збитки та становити загрозу подальшому існуванню сільськогосподарських виробників.

Держава відіграє визначальну роль у зміцненні стійкості аграрного сектору та підтримці сільськогосподарських підприємств у період надзвичайних ситуацій. До інструментів такої підтримки можуть належати фінансова допомога, податкові преференції, система страхування ризиків, а також спеціальні програми державної підтримки [9].

Важливим аспектом є також організація обліку фінансових операцій і ресурсів у кризових умовах. Для цього можуть застосовуватися спеціалізовані облікові стандарти, що відображають специфіку діяльності аграрного бізнесу під час надзвичайних подій. Використання таких стандартів дає можливість забезпечити коректне визначення завданих збитків, встановити обсяг необхідної фінансової допомоги та раціонально розподілити ресурси для відновлення виробництва.

Нормативно-правове регулювання діяльності аграрних підприємств і організація обліку в умовах надзвичайних ситуацій мають ключове значення для підтримання стабільності цього сектора економіки. Для ефективного функціонування аграрного бізнесу в кризових умовах необхідна активна співпраця держави, підприємств і всіх зацікавлених сторін у розробленні та реалізації дієвих механізмів підтримки, спрямованих на збереження та оперативне відновлення сільськогосподарського виробництва [2].

До ключових нормативних актів, що регламентують діяльність аграрного сектору, належать Господарський кодекс, Земельний кодекс України, а також Закони України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про державну підтримку сільського господарства України» та «Про страхування». Саме ці документи визначають правові підвалини функціонування аграрного бізнесу, регулюють земельні відносини, встановлюють стандарти безпечності продукції та передбачають інструменти державної підтримки й страхування ризиків [10; 11].

У період надзвичайних ситуацій – зокрема природних катастроф, економічних потрясінь чи епідемій – нормативно-правове регулювання та організація обліку в аграрних підприємствах набувають особливої ваги. Основні напрями такого регулювання охоплюють:

1. Правове забезпечення реагування на екстрені події, яке містить механізми дій у надзвичайних ситуаціях, визначає права й обов'язки аграрних підприємств, а також процедури отримання державної допомоги й компенсацій;
2. Фінансове регулювання, що передбачає створення інструментів підтримки сільськогосподарських виробників у кризових умовах, зокрема доступ до кредитування, спеціальні програми відновлення та державні субсидії;
3. Організацію обліку в умовах надзвичайних ситуацій, яка повинна бути максимально точною та структурованою й охоплювати фіксацію втрат і збитків, облік витрат на відновлення, а також контроль використання ресурсів і матеріальних цінностей;
4. Захист трудових прав і гарантій працівників, що передбачає встановлення норм щодо безпечних умов праці та забезпечення соціального захисту персоналу аграрних підприємств під час надзвичайних ситуацій.

Зазначені аспекти спрямовані на забезпечення стабільності аграрних підприємств, мінімізацію негативних наслідків надзвичайних подій та створення умов для швидкого відновлення їх діяльності. Після криз особливо важливо формувати ефективні управлінські стратегії, орієнтовані на зміцнення стійкості підприємств і відновлення їх функціонування (табл. 1).

Такі стратегії дають змогу аграрним виробникам не лише подолати наслідки кризових ситуацій, а й посилити свої позиції у посткризовий період, формуючи основу для подальшого стабільного розвитку.

В Україні діє низка ключових нормативно-правових актів, що регулюють функціонування аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій [8]. До них належать:

1. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», який визначає правові засади запровадження та забезпечення дії надзвичайного стану на території держави;
2. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», що регулює відносини у сфері забезпечення безпеки населення, довкілля, майна та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями», яка визначає основні критерії, показники та процедуру класифікації надзвичайних ситуацій;

4. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Порядку ведення обліку та складання звітності про надзвичайні ситуації в агропромисловому комплексі», що встановлює правила ведення обліку та формування звітності щодо надзвичайних подій у сфері агропромислового виробництва.

Таблиця 1

Ключові стратегії управління підприємством у період посткризового відновлення

№	Стратегічний напрям	Змістова характеристика
1	Планування дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій	Передбачає розроблення алгоритмів реагування, визначення відповідальних осіб, ресурсів та процедур для мінімізації наслідків можливих кризових подій.
2	Диверсифікація видів та структур виробничих процесів	Спрямована на розширення виробничих напрямів, щоб зменшити залежність від окремих продуктів чи ринків та підвищити стійкість бізнесу.
3	Оптимізація процесів фінансового менеджменту	Полягає у раціональному розподілі фінансових ресурсів, контролі витрат, формуванні резервів та забезпеченні фінансової стабільності в умовах невизначеності.
4	Удосконалення системи комунікацій в умовах кризових ситуацій	Забезпечує ефективний інформаційний обмін всередині підприємства та із зовнішніми стейкхолдерами для швидкого прийняття рішень та координації дій.
5	Систематичне навчання та розвиток кадрового потенціалу	Охоплює підвищення кваліфікації працівників, адаптацію персоналу до нових умов та формування компетентностей, необхідних у посткризовий період.
6	Партнерська взаємодія та обмін професійним досвідом	Передбачає налагодження співпраці з іншими підприємствами та організаціями з метою отримання підтримки, обміну напрацьованими практиками та підсилення конкурентоспроможності.

Джерело: складено авторами на основі [12]

Зазначені нормативно-правові акти формують правові основи функціонування аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій, визначаючи порядок їх класифікації, особливості обліку та звітності. Вони також закріплюють загальні принципи діяльності аграрних підприємств, правила ведення обліку їх активів і зобов'язань, у тому числі податкових.

Разом з тим, чинне законодавство не містить спеціалізованих норм, які б комплексно регулювали порядок роботи аграрного бізнесу та організацію обліку саме в умовах надзвичайних ситуацій. Унаслідок цього підприємства аграрної сфери часто стикаються з управлінськими та обліковими труднощами під час виникнення кризових подій [4].

Дотримання вимог національних стандартів бухгалтерського обліку, своєчасне складання фінансової звітності за встановленими формами, а також проведення інвентаризації активів і зобов'язань забезпечують достовірність облікових даних і дають можливість отримати необхідну державну підтримку (рис. 1).

Рис. 1. Структура облікової діяльності аграрного підприємства під час надзвичайних ситуацій

Джерело: розробка авторів

Важливим елементом облікової роботи в умовах надзвичайних ситуацій є ведення спеціального щоденника спостережень, у якому фіксуються всі події, пов'язані з кризовою ситуацією, а також здійснені заходи щодо мінімізації її наслідків та ліквідації [6].

Організація обліку в аграрному бізнесі під час надзвичайних подій має вирішальне значення для підтримання стійкості та відновлення діяльності сільськогосподарських підприємств. Природні катастрофи, епідемії та економічні потрясіння здатні суттєво впливати на фінансовий стан, виробничі процеси й інфраструктуру аграрних суб'єктів.

Належно організований облік дає можливість підприємствам точно відстежувати понесені витрати, визначати масштаби збитків і формувати ефективні стратегії подальшого відновлення [13]. Це дозволяє зберігати контроль над фінансовими ресурсами та виробничими операціями навіть у складних і непередбачуваних умовах.

В умовах надзвичайних ситуацій важливу роль відіграє проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, оскільки саме вони дають змогу своєчасно ідентифікувати потенційні ризики та сформувати заходи щодо мінімізації можливих негативних наслідків [8]. Крім того, у кризових обставинах пріоритетного значення набуває забезпечення достовірної, повної та актуальної інформації для прийняття управлінських рішень.

Використання сучасних інформаційних технологій у системі обліку значно підвищує ефективність управління аграрним бізнесом у нестабільних умовах. Такі технології дають можливість оперативно отримувати дані, здійснювати їх аналіз і прогнозувати можливі сценарії розвитку подій. Завдяки цифровим інструментам аграрні підприємства можуть вести облік у режимі реального часу, що забезпечує швидку реакцію на зміни в середовищі та підтримує своєчасність управлінських рішень.

Наприклад, автоматизовані облікові системи дозволяють контролювати наявні ресурси, обсяги виробництва, структуру витрат, що сприяє ефективному плануванню, раціональному розподілу ресурсів та організації діяльності в умовах надзвичайних обставин.

Крім того, застосування сучасних інформаційних технологій дає змогу опрацьовувати великі масиви даних (big data) для прогнозування можливого розвитку подій. Аналітичні платформи здатні виявляти закономірності та тенденції на основі накопиченої інформації, що дозволяє керівникам аграрних підприємств ухвалювати більш обґрунтовані рішення в умовах невизначеності [3].

Попри повномасштабну війну в Україні та численні загрози, що сьогодні виникають у навколишньому середовищі, аграрний сектор продемонстрував здатність виконувати ключову функцію із забезпечення продовольчої безпеки не лише держави, а й міжнародної спільноти [14]. При цьому найбільш уразливими в умовах сучасних викликів виявилися великі агропідприємства, тоді як фермерські господарства продемонстрували вищу стійкість у складній політичній та економічній ситуації.

Саме малі та середні суб'єкти аграрного підприємництва виявили найбільшу стійкість до зовнішніх викликів у сучасних умовах. Проте держава повинна вживати додаткових заходів для підтримки їх економічної стабільності та подальшого розвитку. До таких заходів належить фінансова підтримка у формі бюджетних грантових програм, спрямованих на розвиток стратегічних напрямів аграрного сектору. Вони мають бути чітко врегульовані на законодавчому рівні, зокрема шляхом внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», і реалізовуватися через державні та регіональні програми розвитку аграрної сфери [15].

Належна організація обліку виступає ключовим чинником забезпечення відновлення та підвищення стійкості аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій. Системний та якісний облік сприяє підтриманню ефективності виробничих процесів, збереженню фінансової стабільності та підвищенню здатності підприємства оперативно реагувати на непередбачені обставини.

Нормативно-правове регулювання діяльності аграрного бізнесу та ведення обліку в умовах надзвичайних ситуацій в Україні залишається недостатньо розвиненим і потребує суттєвого удосконалення. Основні напрями покращення правового забезпечення державного управління у сфері надзвичайних екологічних ситуацій охоплюють:

- врахування міжнародних, національних і локальних особливостей формування законодавства, що регулює суспільні відносини у період надзвичайних ситуацій;

- оновлення законодавчої бази України, включаючи прийняття сучасних нормативно-правових актів та розроблення механізмів їх ефективної імплементації, орієнтованих на економічну результативність;

- удосконалення процедур оцінювання стану довкілля, техногенного впливу та систем цивільного захисту населення, що є критично важливим для попередження ризиків та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій;

- підвищення рівня обізнаності населення щодо актуальних нормативно-правових актів та процедур дій у надзвичайних умовах.

Постійне вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, а також її адаптація до реальних екологічних й економічних можливостей держави є ключовим чинником підвищення результативності державного управління у сфері регулювання суспільних відносин під час

надзвичайних ситуацій [1]. Реалізація таких кроків здатна зміцнити стійкість аграрних підприємств до кризових подій і забезпечити безперервність їх функціонування в умовах підвищених ризиків.

Для забезпечення належного захисту аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема природних катастроф, доцільно впроваджувати комплекс заходів, що охоплюють заздалегідь організоване планування, підготовку, постійний моніторинг, захист майна та інфраструктури, а також конструктивну взаємодію з органами влади та громадськістю [12].

Узагальнено можна стверджувати, що всебічне нормативно-правове забезпечення діяльності аграрного бізнесу та ефективні механізми управління ризиками в умовах надзвичайних ситуацій формують основу стабільного функціонування й подальшого розвитку цієї стратегічної галузі економіки України.

Висновки з проведеного дослідження. У ході дослідження встановлено, що нормативно-правове забезпечення діяльності аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій є ключовим інструментом підвищення стійкості та ефективності аграрного сектору. Незважаючи на наявність значної кількості законодавчих актів, чинна система правового регулювання залишається фрагментарною та недостатньо адаптованою до сучасних викликів, пов'язаних із природними катастрофами, техногенними аваріями, військовими діями та економічними кризами.

Одним із найважливіших напрямів удосконалення є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, а також актуалізація механізмів обліку та звітності в умовах надзвичайних ситуацій. Запровадження сучасних інформаційних технологій, систем моніторингу й автоматизованого обліку дозволяє підвищити оперативність ухвалення рішень, забезпечити достовірність даних та створити підґрунтя для ефективної взаємодії між державними інституціями та підприємствами.

Своєчасне оновлення нормативно-правової бази, проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, а також впровадження дієвих механізмів ризик-менеджменту є необхідними передумовами стабільного функціонування аграрного сектору в умовах кризових подій. Комплексний підхід до управління ризиками та державна підтримка здатні суттєво зменшити негативні наслідки надзвичайних ситуацій та забезпечити подальший розвиток аграрного бізнесу в Україні.

Література

1. Грицишен Д. О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою. *Ефективна економіка*. 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_17 (дата звернення: 13.09.2025).
2. Дерій В. А. Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю витрат та доходів підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 2(17). С. 34-38.
3. Добрунік Т. П., Кузнєцова О. В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1619> (дата звернення: 11.09.2025).
4. Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку : монографія. Харків : Юрайт, 2023. 560 с.
5. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Підприємницька діяльність в аграрній сфері економіки : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 208 с.
6. Облік та аналіз надзвичайних доходів і витрат : монографія / за ред. О. Л. Міклуха. Рівне : НУВГП, 2005. 150 с.
7. Аграрне право : підручник / Корнієнко В. М., Корнієнко Г. С., Кульчій І. М. та ін. ; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків : Право, 2021. 416 с.
8. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних підприємств : монографія / Бруханський Р. Ф., Пархомець М. К., Пуцентейло П. Р. та ін. Тернопіль : Крок, 2015. 300 с.
9. Ловінська Л. Г. Державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні: мета і сфера впливу. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 56-66.
10. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
11. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 14.09.2025).
12. Костецький Я. І. Новітня парадигма розвитку аграрного сектору України : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.03. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 473 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38556> (дата звернення: 09.09.2025).
13. Положення. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС)*. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/polozhennya> (дата звернення: 16.09.2025).
14. Продовольча безпека: світові тенденції та можливості агропродовольчого комплексу України : монографія / за ред. Л. В. Шинкарука. Київ : Видавництво НУБіП України, 2022. 306 с.
15. Ломакіна І. Ю. Державно-правове регулювання сільського господарства в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Київ : НУБіПУ, 2010. 19 с.

References

1. Hrytsyshen, D.O. (2015), "Accounting in the system of management of economic and environmental security", *Efektivna ekonomika*, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_17 (access date September 13, 2025).
2. Derii, V.A. (2015), "Regulatory and legal support of accounting and control of costs and revenues of enterprises", *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, no. 2(17), pp. 34-38.
3. Dobrunik, T.P. and Kuznietsova, O.V. (2022), "Problems and directions of development of the agrarian sector of Ukraine under economic instability", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue 42, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1619> (access date September 11, 2025).
4. Korniienko, H.S. (2023), *Ahrobiznes v Ukraini: teoretyko-pravovi problemy stanovlennia ta rozvytku* [Agribusiness in Ukraine: theoretical and legal problems of formation and development], monograph, Yurait, Kharkiv, Ukraine, 560 p.
5. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y. and Shpykuliak, O.H. (2023), *Pidpriemnytska diialnist v ahrarnii sferi ekonomiky* [Entrepreneurial activity in the agrarian sector of the economy], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 208 p.
6. Miklukh, O.L. (Ed.) (2005), *Oblik ta analiz nadzvychnykh dokhodiv i vytrat* [Accounting and analysis of extraordinary incomes and expenses], monograph, NUVHP, Rivne, Ukraine, 150 p.
7. Korniienko, V.M., Korniienko, H.S., Kulchii, I.M. et al. (2021), *Ahrarne pravo* [Agrarian law], textbook, 2nd ed., Pravo, Kharkiv, Ukraine, 416 p.
8. Brukhanskiy, R.F., Parkhomets, M.K., Putsenteilo, P.R. et al. (2015), *Oblikovo-analitychne i orhanizatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti ahrarnykh pidpriemstv* [Accounting-analytical and organizational-legal support of agricultural enterprises], monograph, Krok, Ternopil, Ukraine, 300 p.
9. Lovinska, L.H. (2012), "State regulation of accounting in Ukraine: purpose and sphere of influence", *Finansy Ukrainy*, no. 4, pp. 56-66.
10. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Law of Ukraine "On Insurance" dated 07.03.1996 no. 85/96-VR, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (access date September 15, 2025).
11. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), Law of Ukraine "Land Code of Ukraine" dated 25.10.2001 no. 2768-III, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (access date September 14, 2025).
12. Kostetskiy, Ya.I. (2019), "The newest paradigm of development of the agrarian sector of Ukraine", Diss. Dr.Sc.(Econ.), 08.00.03, Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine, 473 p., available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38556> (access date September 09, 2025).
13. State Emergency Service of Ukraine (2025), "Regulations", available at: <https://dsns.gov.ua/uk/polozhennya> (access date September 16, 2025).
14. Shynkaruk, L.V. (Ed.) (2022), *Prodovolcha bezpeka: svitovi tendentsii ta mozhyvosti ahroprodovolchoho kompleksu Ukrainy* [Food security: global trends and opportunities of the agri-food complex of Ukraine], monograph, Vydavnytstvo NUBiP Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 306 p.
15. Lomakina, I.Yu. (2010), "State and legal regulation of agriculture in Ukraine", Thesis abstract of Cand.Sc.(Law), 12.00.06, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 19 p.

Брик М.М., Петрук А.Р., Шнурко А.М.

ОБЛІКОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ПЕРІОД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Мета. Метою статті є дослідження та аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності аграрного бізнесу й організації обліку в умовах надзвичайних ситуацій.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез – для узагальнення положень нормативно-правових актів та наукових підходів щодо регулювання аграрної діяльності; системний метод – для розгляду аграрного законодавства як комплексної галузі правового регулювання; монографічний метод – для тлумачення норм чинного законодавства; порівняльно-правовий метод – для зіставлення національних і міжнародних підходів до регулювання діяльності аграрних підприємств в умовах надзвичайних ситуацій; метод узагальнення – для формування висновків щодо напрямів удосконалення правового забезпечення та організації обліку в кризових умовах. Структурно-логічний підхід – до формування облікових процедур та управлінських стратегій у період кризових подій.

Результати дослідження. Окреслено ключові положення законодавчого регулювання діяльності аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій, визначено його проблемні аспекти та недоліки. Обґрунтовано необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення аграрних підприємств, зокрема в частині документування втрат, інвентаризації активів, формування фінансової звітності та взаємодії з органами влади. Встановлено основні напрями правового та фінансового забезпечення функціонування аграрного бізнесу в кризових умовах, зокрема механізми державної

підтримки, страхування ризиків, спеціалізованого обліку та звітності. Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази, гармонізації її з міжнародними стандартами, впровадження сучасних інформаційних технологій та розвитку системи внутрішнього і зовнішнього аудиту для підвищення стійкості аграрних підприємств.

Наукова новизна результатів дослідження. Удосконалено теоретичні підходи до розуміння обліково-правового забезпечення аграрного бізнесу в кризових умовах шляхом уточнення структури облікових процедур під час надзвичайних ситуацій та аргументації необхідності формування інтегрованої системи нормативного регулювання, документації та інформаційно-аналітичної підтримки. Виокремлено невирішені аспекти – відсутність цілісного механізму регулювання, нестача уніфікованих стандартів документування та недостатня цифровізація облікових процесів.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані аграрними підприємствами для організації обліку в умовах кризових подій, розробки внутрішніх процедур реагування, обґрунтування звернень щодо отримання державної підтримки, а також для вдосконалення нормативно-правових актів у сфері регулювання діяльності аграрного бізнесу. Запропоновані стратегії підвищують стійкість підприємств та сприяють своєчасному відновленню їх виробничого потенціалу.

Ключові слова: аграрний бізнес, надзвичайні ситуації, бухгалтерський облік, нормативно-правове регулювання, фінансова безпека, управлінські стратегії, державна підтримка, ризики, обліково-аналітичне забезпечення.

Bryk M.M., Petruk A.R., Shnyrko A.M.

ACCOUNTING AND LEGAL REGULATION OF AGRICULTURAL BUSINESS ACTIVITIES DURING THE PERIOD OF EMERGENCY SITUATIONS

Purpose. The aim of the article is to study and analyse the regulatory and legal support for the activities of agrarian business and the organization of accounting in conditions of emergency situations.

Methodology of research. General scientific and special methods of cognition were used in the course of the study: analysis and synthesis – to generalize the provisions of regulatory legal acts and scientific approaches to the regulation of agricultural activities; the systematic method – to consider agricultural legislation as a complex field of legal regulation; monographic method – to interpret the norms of current legislation; comparative legal method – to compare national and international approaches to regulating the activities of agricultural enterprises in emergency situations; generalization method – to form conclusions on ways to improve legal support and organization of accounting in crisis conditions. A structural and logical approach was used to the formation of accounting procedures and management strategies during times of crisis.

Findings. The key provisions of legislative regulation of agribusiness activities in emergency situations are outlined, and its problematic aspects and shortcomings are identified. The need to improve the accounting and analytical support of agricultural enterprises is substantiated, in particular with regard to documenting losses, inventorying assets, preparing financial statements, and interacting with government authorities. The main directions of legal and financial support for the functioning of agribusiness in crisis conditions are established, in particular, mechanisms of state support, risk insurance, specialized accounting, and reporting. The necessity of improving the regulatory and legal framework, harmonizing it with international standards, introducing modern information technologies, and developing a system of internal and external auditing to increase the sustainability of agricultural enterprises is substantiated.

Originality. Theoretical approaches to understanding accounting and legal support for agribusiness in crisis conditions have been improved by clarifying the structure of accounting procedures during emergencies and arguing for the need to form an integrated system of regulatory control, documentation, and information and analytical support. Unresolved issues have been identified, including the lack of a comprehensive regulatory mechanism, the lack of unified documentation standards, and insufficient digitization of accounting processes.

Practical value. The results of the study can be used by agricultural enterprises to organize accounting in crisis situations, develop internal response procedures, substantiate applications for state support, and improve regulatory and legal acts in the field of agricultural business regulation. The proposed strategies increase the resilience of enterprises and contribute to the timely restoration of their production potential.

Key words: agricultural business; emergencies; accounting; regulatory and legal regulation; financial security; management strategies; state support; risks; accounting and analytical support.

Дата надходження рукопису: 17.10.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 20.11.2025

Дата публікації: 26.12.2025